

Engelli Çocukların Eğitiminde Etkili Bir Teknik: Müzik

An Effective Technique In Educating Disabled Children: Music

İsmihan ARTAN*

* Hacettepe Üniversitesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü.

ÖZET

Henüz anne karnında iken duymaya başlayan insanoğlunun, doğumu takip eden ilk günlerden itibaren müziğe tepki verdiği bilinmektedir. Müzik estetik bir değer olmasının yanı sıra eğitimciler için de çok önemli bir eğitim aracıdır. Bu nedenle normal gelişim gösteren çocuklarda olduğu kadar engelli çocukların da eğitim programları içine yerleştirilmelidir. Müzik etkinlikleri engelli çocukların eğitim programları içine yerleştirilirken bu çocuklarda karşılaşılabilecek problem durumlar gözardı edilmemelidir. Bu çocuklar için amaçlar belirlenirken eğitimci çalışacağı çocukların tüm gelişim alanlarını gözönünde bulundurmalı, gelişim düzeylerini ve hazırbulunuşluklarını dikkatle ele almalıdır. Bu şekilde belirlenecek amaçlar mutlaka basitten zora bir sıra izlemeli ve basamaklandırılarak program içine yerleştirilmelidir. Program kadar eğitimci, materyal, ve ortamın da önemli olduğu unutulmamalıdır. Engelli çocukların müzik programları içine "ses dinleme ve ayırtma", "şarkı söyleme", "ritim", "yaratıcı hareket ve dans" çalışmaları ve "müzikli öyküler" yerleştirilmelidir. Bunlar gözönünde bulundurularak hazırlanacak müzik etkinliklerinin tüm engel tiplerindeki çocuklar için sayısız yararlar sağlayacağı unutulmamalıdır.

ABSTRACT

Human being which detects sound even as a fetus in the womb, are known to react to music following the few days after birth. The fact that music being a very useful tool in education apart from being an artform, necessitates it to be included in programs for educating the disabled children, as well as the normally developing ones. While placing musical activities in special programs, situations where problems may arise with those special children should be taken into account. The aims and purposes must be determined by considering all developmental areas of disabled children. The educator should be well familiar with the specific group and should carefully judge their developmental levels and readiness. The purposes determined by considering all the factors mentioned above should proceed from easy to difficult and arrayed in steps into the program. Educators, materials and environment are all as important as the program itself. Music programs for disabled children should comprise of voice listening

and recognizing, singing, rhythm, creative movement and dance and musical stories. Overall, musical programs designed to appropriate criteria will provide countless benefits for disabled children.

Giriş

Müzik, insan yavrusu dünyaya gözlerini açmadan, henüz anne karnında iken insan yaşamına girmekte ve yaşamı boyunca da onu etkisi altına almaktadır. İçine girdiğimiz yeni binyılda müziğin sadece estetik bir değer olarak kalmayıp pekçok alanda insanoğlunun yararına kullanılacağı düşünülmektedir. Eğitim de bu alanların başında gelmektedir. Ancak müzik etkinlikleri söz konusu olduğunda eğitim ve özel eğitim alanında çalışanların akıllarına bazı sorular sıkça gelmektedir.

“Müzik mutlaka gerekli mi?”

“Engellilerde müzik etkinlikleri nasıl planlanır?”

“Ben bir müzik aleti çalamıyorum ki! Ne yapabilirim?”

“Müzik çalışmaları diğer etkinliklerle telafi edilemez mi?” gibi sorular sık sorulmakta ve bunları da daha pekçok sorunun izlediği görülmektedir.

Genelde bu soruların temelinde eğitimcilerin müzik etkinliklerinden çekinmeleri ve bu nedenle de etkinliklerden uzak kalmaları yatmaktadır.

Bu soruları bir kenara bırakarak insan yaşamından örnekler düşünülebilir: Yetişkinler ve çocuklar çoğu zaman duydukları bir müziğin etkisinde kalır, günboyu o melodiyi mırıldanır ve bazen elleri ve ayakları ile eşlik ederler. İlginçtir ki bazen bu müziği duyduklarının farkında bile olmayabilirler.

Oysa, bebeklerin anne karnında iken duymaya başladıkları ve henüz doğum öncesi dönemde iken insan-müzik ilişkisinin başladığı savunulmaktadır (Uçan, 1996). Zimmerman yaptığı derlemelerinde Seashore, Schoen, Lundin, Opper, Shuter, Gabriel, Young, Weiser ve Gordon’un araştırmalarında çocukların müzik yeteneklerinin oluşumunda kalıtım, çevre ve eğitimin her üçünün de etkili olduğunu bulduklarını belirtmektedir (Zimmerman, 1984; Zimmerman, 1993). Müzik özü itibarı ile eğitsel bir nitelik taşır. Uçan, çağımızda müzik eğitiminin bir “insan hakkı” olduğunu vurgulamaktadır (Uçan, 1996). Blythe da “müzik, insan yaşamının ilk doğal eğitimcisidir” demektedir (Blythe, 1998).

Engelli çocukların eğitiminde müzik çok değerlidir. Müziğin bu kadar değerli olmasının nedeni başarı getiren bir etkinlik olmasıdır. Müziğin getireceği başarı eğitimciler için çok önemlidir ve göz ardı edilmemelidir. Çünkü engelli çocuklar için başarının kendisi çok önemlidir. Başarı motivasyonu artırır ve çocukların kendilerine güvenmelerini sağlar, bu da çocukların diğer alanlarda başarılı olma isteklerini pekiştirir. Pekçok eğitimci 21. yüzyılda müzik eğitiminde engeli olan-olmayan, yetenekli-yeteneksiz, başarılı-başarısız gibi birtakım gruplamaların olmayacağını belirtmektedirler. Bunun yerine dikkatlerin müzik eğitiminin kalitesi ve kazandırdıkları üzerinde yoğunlaşması gerektiğini vurgulamaktadırlar (Pratt, 1991).

O halde müzik etkinlikleri normal gelişim gösteren çocuklarda olduğu kadar engelli çocukların da eğitim programları içine yerleştirilmelidir.

Müzik etkinlikleri engelli çocukların eğitim programları içine yerleştirilirken;

- *Engelli çocuklarda karşılaşılan problemler,
- *Etkinliklerin amacı,
- *Etkinliklerin planlanması,
- *Eğitimcinin özellikleri,
- *Çalışılan mekanın özellikleri,
- *Materyal seçimine gereken önem verilmelidir.

Engelli çocuklar da normal gelişim gösteren çocuklar gibi müzik etkinliklerinden sayısız yararlar sağlarlar. Ancak engellilerle çalışmak gerçekten zor olabilir. Çünkü bu çocuklarda temel engelin yanı sıra çeşitli problemler de görülebilir. Bazı engellilerde bu problemlerden biri bulunabilir, bazılarında ise iki, üç veya daha fazla problemden söz edilebilir. Sözü edilen problem durumlarının zaman zaman normal gelişim gösteren çocuklarda da ortaya çıkabileceği unutulmamalıdır. **Bu problemlerden bazıları şunlardır:**

- *Engelli çocuklar göz kontağı kurmada zorluk çekebilirler,
- *Yönergeleri izlemede zorluk çekebilirler,
- *Kendilerine güvenleri az olabilir,
- *Verilen görevleri tek başına tamamlamada güçlükleri olabilir, yardım gerekebilir,
- *Belli bir süre oturmada problem yaratabilirler,
- *Koordinasyonla ilgili sorunları olabilir,

*Arkadaşlarına vurma, çalışmalar sırasında arkadaşları ile konuşma, arkadaşlarını rahatsız etme davranışları gösterebilirler,

*Grup aktivitelerine katılma ve yürütmede zorluk çekebilirler,

*Dil gelişimindeki gecikme nedeni ile soruları cevaplayamama, tek veya bir iki kelimelik cevaplar verme, şarkılara katılamama gibi problemler görülebilir.

*Sorumluluk almada güçlük yaşayabilirler.

Karşılaşılabilecek tüm bu problemlerden dolayı eğitimci engelli çocuklar için eğitim programları hazırlarken ve amaçları belirlerken çocukları iyi tanımalı, gelişim düzeylerini ve hazırbulunuşluklarını dikkatle ele almalıdır. Müzik, bir eğitim aracı ve yöntemi olarak programlar içine etkin bir şekilde yerleştirildiğinde çocukların dil, motor, bilişsel, özbakım ve sosyal gelişim alanlarını desteklemektedir. Müziğin etkili ve kalıcı öğrenme sağladığı unutulmamalıdır. Müzik etkinlikleri planlanırken tüm gelişim alanları gözönüne alınmalı ve amaçlar çocukların gelişim düzeylerine göre belirlenmelidir. **Normal gelişim gösteren veya engelli çocuklar için planlanan müzik programlarında şu amaçlar ele alınabilir:** Şarkı söyleme sırasında veya enstrüman kullanılan durumlarda göz kontağı kurabilme; enstrümanları kullanarak el-göz koordinasyonunu sağlayabilme; aynı anda iki elin koordinasyonunu sağlayabilme; dikkatini müziğin ritmine yoğunlaştırabilme; şarkı dinleyebilme; isimlerin geçtiği şarkılar ile kendinin ve diğer kişilerin farkına varabilme; yardımlaşma ve paylaşmayı öğrenebilme; dili kullanma yeteneğini geliştirebilme; yeni sözcükler kazanabilme; sesini daha doğal bir şekilde kullanabilme; konuşmadaki ses iniş-çıkışlarını doğru zamanda yapabilme; müzik eşliğinde vücudu koordineli bir şekilde kullanabilme ve hareket becerisi kazanabilme; müziğin ritmine uygun hareketler üretebilme; müzik sevgisini kazanabilme; duygularını müzik aracılığı ile ifade edebilme; bir gruba ait olma bilincini kazanabilme (Bal ve Artan, 1995). Burada sözü geçen amaçlar en sık karşılaşılan amaçlardır, çalışmaların düzeyine göre bunlara yenileri de eklenmelidir. Amaçların bir kısmı daha öncelikle ele alınırken bir kısmı sonraya bırakılabilir. Her eğitimci amaçlarını çalışacağı çocukların düzeyine göre belirlemelidir. Eğitimci, engelli çocuklar için müzik eğitiminin amaçlarını belirlerken bu çocuklar için yukarıda sözü geçen genel amaçların yanısıra farklı amaçların ön plana geçebileceğini unutmamalıdır. Bu amaçlar:

-Müzik dinleyebilme,

-Müziği gürültü ve bağırma sesinden ayırtılabilmeye,

- Hafif ve şiddetli sesleri ayırdedebilme,
- Duyduğu sesi taklit edebilme,
- Şarkı söylerken sesini ve nefesini ayarlayabilme,
- Müzik çalışmaları sırasında uygun davranışı gösterebilme,
- Grupla şarkı söylerken gruba uyabilme,
- Boş zamanlarında müzik dinleyebilme,
- Radyo, teyp ve benzeri aletleri kullanabilme, koruyabilme, temizleyebilme,
- Hoşlandığı müziği ayırdedebilme,
- Müzik zevki geliştirebilme (Wood , 1983; Donaldson, 1998).

Bu çocuklar için programlar planlanırken, amaçlar belirlenirken çocukların gelişim düzeyleri ve hazırbulunuşluluk düzeylerine göre mutlaka basitten zora doğru bir sıra izlenmelidir. Amaçların hemen gerçekleşmesi beklenmemelidir. Farklı amaçların farklı zaman dilimlerinde başarılabilceği unutulmamalıdır. **Amaçlar mutlaka basamaklandırılarak program içine yerleştirilmeli ve gerekli pekiştirmeler yapılmalıdır.** Örneğin “sesin kaynağını tanıyabilme” amacı engelli çocuklar için şu şekilde aşamalandırılabilir:

Amaç: Sesin Kaynağını Tanıyabilme

- 1.Önünde iki seçenek olması durumunda, pano arkasından verilen sesin kaynağını deneme-yanılma yolu ile gösterir.
- 2.Pano arkasından verilen sesin kaynağının, önündeki iki seçenekten hangisi olduğunu gösterir.
- 3.Pano arkasından verilen sesin kaynağının, önündeki üç veya daha fazla seçenekten hangisi olduğunu deneme-yanılma yolu ile gösterir.
- 4.Pano arkasından verilen sesin kaynağının, önündeki üç veya daha fazla seçenekten hangisi olduğunu gösterir.
- 5.Önünde iki seçenek olması durumunda pano arkasından verilen sesin kaynağını deneme-yanılma yoluyla söyler.
- 6.Pano arkasından verilen sesin kaynağının, gözü önündeki iki seçenekten hangisi olduğunu söyler.
- 7.Pano arkasından verilen sesin kaynağının,gözü önündeki üç ve daha fazla seçenekten hangisi olduğunu deneme-yanılma yolu ile söyler.

8.Pano arkasından verilen sesin kaynağının, gözü önündeki üç ve daha fazla seçenekten hangisi olduğunu söyler.

9.Pano arkasından verilen sesin kaynağının gözü önündeki dört ve daha fazla seçenekten hangisi olduğunu söyler.

10.Pano arkasından verilen sesin kaynağının gözü önündeki dört ve daha fazla seçenekten hangisi olduğunu söyler.

11.Pano arkasından verilen sesin kaynağını, gözü önünde seçeneklerin olmadığı durumda da söyler (Güven ve ark., 1999). (Daha önceki basamaklarda pano arkasındaki seçeneklerin eşleri çocuğun gözü önünde de vardır. Bu basamakta ise seçenekler sadece pano arkasında vardır, eşleri çocuğun gözünün önünde değildir).

Engelli çocuklar için müzik etkinlikleri planlanırken bazı noktalara dikkat edilmelidir:

-Öncelikle engelin tipi ve derecesi yetkili kişilerce belirlenmiş olmalıdır.

-Çalışılacak grubun genişliği ve özelliği belirlenmelidir. Kaç çocukla çalışılacağı, grupta aynı engel grubundan mı farklı engel gruplarından mı çocuklar olacağı, normal çocukların olup olmayacağı belirlenmelidir.

-Bireysel çalışma fırsatları olup olmadığı, varsa neler olduğu saptanmalıdır.

-Çalışmaların sıklığı ve her çalışma süresinin ne kadar olacağı planlanmalıdır.

-Grupta uyumsuz, grubun çalışmasını bozabilecek veya benzeri problemi olan çocukların olup olmadığı, varsa problemlerinin ne olduğu ve bu çocuklarla ilgili ne gibi çalışmalar yapılabileceği, problemin nasıl çözülebileceği tartışılmalıdır.

-Çalışmalar için sahip olunan materyal, ortam, kaynakların neler olduğu ve bunlardan nasıl yararlanılabileceği ve fırsatların nasıl değerlendirileceği de saptanmalıdır (Wood,1983).

Planlama aşamasından başlayarak bu noktalara çok dikkat edilmelidir. Bunların yanısıra programın başarısına imza atacak olan 3 önemli faktör gözardı edilmemelidir:

*Eğitimci,

*Ortam,

*Materyal.

Müzik çalışmalarında **eğitimcinin** rolü kesinlikle unutulmamalıdır. Çünkü eğitimci etkinlikleri direkt olarak çocuklarla paylaşan ve müzikle gerçek anlamda tanışmalarına ilk temeli atan kişidir. Eğitimci etkinliği çocuklarla paylaştığını onlara hissettirmeli, motive edici, neşeli, istekli olmalıdır. Eğitimcinin ses tonu çok önemlidir. Çocuklar

onun ses tonundan sıcaklık, kabullenme, neşe, zevk, sevgi gibi birçok ipucunu anlayabilir ve aynı duyguları paylaşabilirler.

Eğitimci çalışma sırasında çocukları onlarla rahatça göz kontağı kurabileceği bir pozisyonda yerleştirmelidir. Bazı çalışmalarda daire veya yarım daire pozisyonu tercih edilerek çocukların birbirlerini rahatça görmeleri sağlanmalıdır. Bu, onlara model alma, paylaşma, yardımlaşma fırsatları sağlar. Birbirlerinden etkilenmemeleri gereken bazı çalışmalarda ise birbirlerini görmeyecekleri bir pozisyonda yerleştirilebilirler. Eğitimci etkinliği uyarıcı bir yolla sunmalı, çocuklara model olmalı, yeterli sayıda tekrara yer vermelidir. Çalışmalarda pekiştirici ve ödül unutulmamalıdır.

Eğitimci engelli çocuklarla çalışırken yönergelerini açık ve net vermeli, kuralı çalışmanın başında, açık bir dille anlatmalıdır. Örneğin bir dans çalışmasına başlamadan önce “Şimdi size bir parça dinleteceğim. İstedığınız gibi dans edebilirsiniz. Ben davula vurduğum zaman herkes olduğu yerde, hiç hareket etmeden duracak. Sonra müzik başlayınca devam edecek. Davula yine vurunca yine duracaksınız” şeklinde onlardan ne istediği açıkça anlatılmalıdır. Çocukların anlamadığı düşünülürse yönerge birkaç kez tekrar edilebilir. Eğitimci model olarak ta onlardan ne istediğini anlamalarını sağlayabilir. Gerekli açıklama yapılmadan çalışmaya geçildiğinde çocuklar serbest dans ederlerken eğitmenin davula vurduğunu duymayabilirler; davula vurmakla ne demek istediğini anlamayabilirler; müzik tekrar başladığında ne yapacaklarını bilemeyebilirler. Bu şekilde çalışma da istenen amaca ulaşamaz, başarılı olamaz.

Engelli çocuklarla müzik çalışmaları sırasında onlardan gelen her tepki dikkatle izlenmelidir. Bazı engellilerde gelişim düzeyi göz önüne alındığında normal gelişim gösteren çocuklarda önemli olmayan basit bir göz kırpması, herhangi bir baş hareketi, herhangi bir vücut hareketi çok anlamlı olabilir ve eğitimci hemen değerlendirmelidir.

Engelli çocuklarla çalışan eğitimciler gerek gördükleri zaman bir müzik uzmanından yardım almalı; başaramayacağı kaygısı ile müzik etkinliklerini ikinci plana atmamalıdır. Özel eğitim alanında ve müzik alanında çalışan kişilerin beraber çok daha verimli ve başarılı etkinliklere imza atabilecekleri unutulmamalıdır.

Sese karşı yalıtılmış odalar en arzu edilen **ortam**dır. Ancak bunun mümkün olmadığı ortamlarda okulun seslerden uzak bir köşesi tercih edilmelidir. Bununla beraber kokular

çocukların dikkatini dağıtabileceği için mutfağa yakın bir mekan da tercih edilmemelidir.

Çalışılacak ortamın genişliği gözönünde bulundurulmalıdır. Oda, eğitmenin çocukları, çocukların da eğitmeni rahatça görüp izleyebilecekleri bir şekil ve büyüklükte olmalıdır. Çok geniş ortamlarda eğitmeni çocukları görmeye; çocuklar da yönergeleri duymada ve eğitmeni izlemeye zorlanabilirler. Dar ortamlarda da her çocuk için gerektiği kadar alan olmaması nedeni ile rahat hareket edemeyebilirler. Bunların yanında dikkat dağıtacağı endişesi ile ortamda çok fazla sayıda uyarıcı olması da arzu edilmez (Hildebrand,1981; Hitz,1987).

Materyal seçimi ve hazırlığı da programın başarısını etkiler. Materyaller çocuklara uygun seçilmelidir. Örneğin işitme engelli çocuklarla çalışırken her bir çocuğun işitme kaybı bilinmeli, materyaller buna uygun seçilmelidir. Gerekli durumlarda materyaller engelli çocukların kullanımına uygun hale getirilmelidir. Örneğin çocuklar ritm sopalarını kavramakta zorluk çekiyorlarsa sopaların uç kısmı bir bez ile sarılarak daha kolay tutmalarına uygun hale getirilebilir. Engelli çocukların pekçoğu çelik üçgeni kullanmakta zorluk çekerler. Çelik üçgen bir kez vurduktan sonra döner ve ikinci kez vurmak bazen imkansızlaşır. Bu nedenle çelik üçgeni tahtadan hazırlanacak ayaklı bir çerçeve içine ipe hafifçe tutturarak dönmeye önenebilir. Bu tip pratik çözümler engelli çocuklarla müzik çalışmalarını kolaylaştıracaktır.

Materyal sayısı ve materyalin önceden hazırlanmış olması da önemlidir. Bazı çalışmalarda her bir çocuk için bir materyal gerekebilir, örneğin bir ritm çalışmasında çocuklara ritm sopaları verilmesi ya da dans çalışmasında her bir çocuğa kurdele verilmesi planlanmış olabilir. Bu durumda eğitmeni materyallerini çocuk sayısına göre önceden temin etmelidir. Eğitmeni etkinliği bölerek materyal aramaya giderse çalışmadan istenen verim elde edilemez. Bu nedenle planlanan materyaller etkinlik başlamadan hazırlanmalı ve eğitmeninin rahatça ve hızla ulaşabileceği bir yerde durmalıdır. Materyal eksikliği eğitmeni yıldırılmamalıdır. Kullanmayı düşündüğü materyale ulaşamıyor ise bunun yerine kullanabileceği en uygun şeyin ne olduğunu düşünmelidir. Tahta çubuklar, tahta bloklar, kalemler, boş kutular, boş plastik şişeler, tahta veya metal kaşıklar, plastik bardaklar ve akla gelebilecek pekçok materyal eğitmeninin yardımına koşacaktır.

Müzik etkinliklerinde materyaller çocukların çok fazla ilgilerini çeker. Özellikle müzik aletlerine dokunmak, onlardan ses çıkarmak engelli çocukların çok hoşuna gider. Bu nedenle materyallerle çalışırken çocuklara materyallerle tanışmaları, onlara dokunmaları, ses çıkarmaları için yeterli zaman ve fırsat tanınmalıdır. Eğer bu aletlerle ilk kez karşılaşıyorlarsa nasıl kullanılacağı anlatılmalı, gerekiyorsa elle rehberlik ederek veya model olunarak öğretilmelidir.

Çocuklar müzik çalışmalarında solo etkinliklerden çok grup çalışmalarında başarılı olabilmektedirler. Gruptaki çocuk sayısı çocukların düzeyine göre düzenlenmelidir. Solo çalışmalar daha sonraya bırakılmalıdır (Ürfioğlu, 1989).

Engelli çocukların müzik programları içine “ses dinleme ve ayırdetme”, “şarkı söyleme”, “ritm”, “yaratıcı hareket ve dans” çalışmaları ve “müzikli öyküler” yerleştirilmelidir.

Ses dinleme ve ayırdetme çalışmalarında sesleri kaynakları ile eşleştirebilme, sesin yönünü ayırdedebilme, sesin şiddetini kavrayabilme etkinliklerine yer verilmelidir. Bu çalışmalar çocuğun çevreyi daha bilinçli dinlemesine, dinlediğini anlamasına, daha iyi ve doğru dinleme becerisi kazanmasına, işittiği seslere dikkatini yoğunlaştırmasına, sesleri tekrarlamasına, tanımlamasına yardımcı olacaktır (Holle, 1981; Andress,1986). Ses dinleme ve ayırdetme çalışmaları tüm okulöncesi çocukların eğitim programlarında önemli bir yer tutmalıdır. Çünkü okulöncesi dönemdeki çocuklar henüz okuma-yazma bilmemektedirler, gözlem yetenekleri gelişmemiştir, bunların yanında sembollerin büyük bir çoğunluğunu tanımamaktadırlar. Bu nedenle bu yaş grubu çocuklar için “işitme” en değerli bilgi edinme yoludur denebilir. Zihinsel engelli çocukların gelişim özellikleri göz önüne alındığında programlarında ses dinleme ve ayırdetme çalışmalarına neden yer verilmesi gerektiği açıkça görülmektedir. Pekçok engel grubunda olduğu gibi işitme engelli çocuklarla da ses dinleme ve ayırdetme çalışmaları yapılabilir. Gerçekte işitme engelli çocukların eğitiminin temelini dinleme eğitiminin oluşturduğu unutulmamalıdır. Dikkat edilecek nokta bu çocukların işitme derecelerine uygun frekanstaki ses kaynaklarının kullanılmasıdır.

Şarkı söyleme çalışmalarında öğretilecek şarkılar dikkatle seçilmelidir. Engelli çocukların dili kullanma ile ilgili problemleri olabileceğinden çocukların dil gelişim

düzeylerine uygun, aynı zamanda da yeni kelimeler kazanmalarına yardımcı olacak şarkılar seçilmelidir. Bu çocukların, çok küçük yaşlardan itibaren mırıldandıkları, şarkı söylemeye çalıştıkları görülmektedir. Doğuştan büyük bir müzik sevgileri ve ilgileri vardır. Bu sevgi ve ilgi nedeniyle de şarkılar onlara pekçok becerinin öğretilmesinde başarı ile kullanılabilir. Örneğin özbakım becerileri; renk, şekil, sayı kavramları gibi kavramlar; mevsimler, giysiler, yiyecekler gibi pekçok konu çok daha kalıcı bir şekilde verilebilir. Bu tip çocuklarda şarkıları kullanmak çok fazla tekrara olanak sağladığı için tercih edilebilir.

Ülkemizde son yıllarda sayıları artmış olmakla beraber okulöncesi dönem çocukları için üretilmiş şarkıların yeterli sayıda olduğu söylenemez. Eğitimciler sık sık yeni şarkı arayışları içine girmek zorunda kalmaktadırlar. Söz konusu zihinsel engelli çocuklar olduğunda eğitimciler daha da zorlanmaktadırlar. Eğitimciler gerektiğinde bu çocuklara uygun şarkılar üretme konusunda cesur davranmalıdırlar. En kolay yöntem hem eğitimcinin hem çocukların iyi bildikleri melodilere yeni sözler yazmaktır. Böylece eğitimcinin repertuarında dil gelişim düzeyi, zihinsel gelişim düzeyi, hazırbulunuşluluğu ne düzeyde olursa olsun her bir çocuk için uygun olan istediği sayıda şarkısı olabilecektir.

Şarkı çalışmalarından önce mutlaka nefes açma çalışmaları yapılmalıdır. Nefes açma çalışmalarının drama şeklinde yapılması etkinliğin daha kalıcı, daha eğlenceli, daha akıcı olmasını sağlayacaktır. Drama şeklinde yapılan bir nefes açma çalışmasına şöyle bir örnek verilebilir:

Etkinliğin Amacı: Nefes açma çalışması

Etkinliğin Adı: Minik Rüzgarlar

Materyal: Pinpon topu, tüy, pamuk parçaları, şifon kumaş parçaları veya eşarplar...

Uygulama: Eğitimci ve çocuklar ayakta bir halka oluştururlar. Eğitimci öyküyü anlatır. Öykü içinde geçen hareketler birkaç kez tekrar ettirilmelidir.

Siz bebek rüzgarların öyküsünü biliyor musunuz? Bebek rüzgarlar doğduklarında çok küçük ve güçsüz olurlarmış. Bu nedenle de büyük rüzgarlar gibi güçlü bir şekilde esemezlermiş. Annelerine, babalarına, abla ve ağabeylerine bakıp onlar gibi esmek, yerdeki yaprakları havalandırmak, insanların şapkalarını uçurmak, ağaçları sağdan

sola sallamak isterlermiş. Ama henüz küçük oldukları için bunları yapamazlarmış. Anne-babaları onlara “acele etmeyin, büyüyünce siz de bunları yapabileceksiniz” derlermiş ama bebek rüzgarlar sabırsızlanırlarmış. Bunun için de gizli gizli çalışırlarmış.

Güçlü olmak için öncelikle çok güzel uyurlarmış. (Çocuklar sırtüstü pozisyonda yere yatırılırlar). Çok derin ve güzel uyuyunca güçleneceklerini düşünürlermiş. Bunun için de uyurken derin derin nefesler alıp verirlermiş. Bir elinizi karnınıza koyun, diğer elinizi göğsünüzün üzerine koyun. Bakalım biz de iyi nefes alıp veriyor muyuz?(Yerde sırtüstü yatar pozisyonda iken derin nefes alıp vermeleri ve elleri ile bunu hissetmeleri sağlanır). Sonra sabahları erkenden kalkıp sabah cimmastiği yaparlarmış. (Ayağa kalkarlar). Kollarını yukarıya uzatarak ciğerlerine hava doldururlarmış. (Çocukların kollarını mümkün olduğunca yukarıya uzatarak ayak ucunda yükselmeleri sağlanır).

Çocuklara pamuk parçaları, tüyler, pinpon topları, şifon eşarplar verilir. Her çocuğa bir materyal verilmesine dikkat edilir.

Sabah cimmastiği bitince çalışmalara başlarlarmış. Ellerine pinpon topları, pamuk parçaları, eşarplar , tüyler alarak bunları uçurmaya çalışırlarmış. Ama henüz çok küçük oldukları için çok hafif bir şekilde üfleyebilirlermiş.(Çocuklara model olarak ellerindeki materyallere üflemeleri sağlanır. Ancak çok güçsüz oldukları için çok hafif üfleyebilecekleri, ellerindekileri yere düşüremeyecekleri hatırlatılır. Böylece kontrollu bir şekilde üflemeleri sağlanır).

Biraz daha büyüdüleri zaman daha güçlü bir şekilde esmeye başlarlarmış ama hala ellerindekileri uçuramazlarmış.(Çocuklara model olunarak ellerindeki materyalleri bu kez biraz daha güçlü üflemeleri sağlanır. Ancak hala yeterince güçlü olmadıkları hatırlatılır).

Ellerindeki materyalleri halkanın ortasına yere bırakmaları istenir.

Bu arada bazı oyunlar oynarlarmış. En sevdikleri oyun trencilikmiş. Çuh, çuh, çuh diyerek trencilik oynamaya bayılırlarmış.(Çocuklarla beraber çuh, çuh, çuh ...sesleri

çıkarılır). *Bazen de komiklik olsun diye puh, puh, puh diyerek oynarlarmış.* (Puh, puh, puh...sesleri çıkarmaları sağlanır).

Çocuk rüzgarlar çiçekleri çok severlermiş. Özellikle de çiçeklerin kokuları çok hoşlarına gidermiş. Onun için gördükleri her çiçeği uzun uzun kokularlarmış.(Çiçek kokluyormuş gibi derin nefes alıp ağızdan vermeleri sağlanır).

Çocuk rüzgarlar güçlenmek için hergün birer bardak sıcak süt içerlermiş. Ama sütleri çok sıcak olduğu için üfleme üfleme yapmak zorunda kalırlarmış. (Sıcak bir şey üflerkenki gibi kesik kesik üfleme hareketi yaptırılır).

Tüm bu çalışmaları yapıp, güzel güzel uyuyup, iyi beslenince çabucak büyür ve güçlenirlermiş. Artık güçlü bir şekilde eserek istedikleri herşeyi uçurabilirlermiş. (Daha önce halkanın ortasına bıraktıkları materyalleri almaları istenir). *Veee şimdi herkes elindeki çok güçlü bir şekilde uçursun.*

Ritm çalışmaları engelli çocukların severek katıldıkları etkinliklerdir. Çünkü tüm vücudun işleyişinde ve doğada ritm hakimdir. Bu nedenle programda ritm çalışmalarına yer verilmelidir.

Yaratıcı hareket ve dans engelli çocukların müzik etkinliklerinin önemli bir parçasıdır. Eğitimci uygun mekanı ve uygun müziği seçmeli, çocuklara kurdeleler, ipler, ziller, şifonlar gibi materyaller sağlamalıdır. Eğitimci zaman zaman çocuklara model olarak onların hareket etme, yeni hareketler üretme ve yaratıcılık becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmalıdır; zaman zaman da çocuklara kendi yaratıcılıklarını ortaya çıkarmaları için gerekli fırsatları sağlamalıdır. Yaratıcı hareket ve dans çalışmalarında her iki yöneme de yer verilmelidir. Çocukların düzeylerine göre kurallı danslar da öğretilebilir.

Müzikli öyküler doğadaki bazı seslerin aletler ile anlatılması esasına dayanmaktadır. Örneğin çocuklar yürüme sesini ritm sopaları ile, saatin çalma sesini çelik üçgen ile anlatmayı uygun görebilirler. Müzikli öyküler zihinsel engelli çocuklar için zor çalışmalardır. Bu nedenle çalışmalar somuttan soyuta, basitten zora bir sıra ile yapılmalıdır. Örneğin yürüme sesi için önce “pat pat pat” veya “tak tak tak” gibi sözler

ifadeler kullanılabilir veya elleri birbirine vurarak, elleri bacaklara vurarak veya ayaklarını yere vurarak ifade edebilirler. Bu aşamayı kavradıktan sonra aletler ile çalışmalara geçilebilir (Hildebrand , 1981; Spodek, 1991; Ürfioğlu, 1989; Bal ve Artan, 1995).

KAYNAKLAR

- Andress, B. Toward an Integrated Developmental Theory for Early Childhood Education. Council for Research in Music Education, No:86, pp:10-17., 1986.
- Bal, S.; Artan, İ. Seslerle Tanışalım, İstanbul,1995, YA-PA Yayınları.
- Blythe, S. G. . Music Matters. Music Teacher, Vol:77, No:9, 43, 1998.
- Donaldson, M. Down's Syndrome. Music Teacher, Vol:77, No:9, 19-21, 1998.
- Güven, N.; Metin, M.; Bayhan, P.; Artan, İ. Zihinsel Engelli Çocuklar ve Gençler İçin Program Amaçları, Ankara, 1999. 72 Tasarım Ltd. Şti.
- Hildebrand, V. Introduction to Early Childhood Education, USA, 1981, Mc Millan Publishing Co., 3rd Edition .
- Hitz, R. Creative Problem Solving Through Music Activities. Young Children , January, pp: 12-17, 1987.
- Holle, B. Motor Development in Children, Normal and Retarded Hearing, London, 1981, Butler and Tanner LTD.
- Pratt, R. R. Music Education and Medicine. Music Educators Journal, Vol:77, No:5, 31-36, 1991.
- Spodek, B.; Saracho, O.;Davis,M. Foundations of Early Childhood Education, New Jersey, USA, 1991,Prentice Hall Inc., Second Ed.
- Uçan, A. İnsan ve Müzik, İnsan ve Sanat Eğitimi. Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, 1996, ALF Matbaası.
- Ürfioğlu, A. Bebeklik ve Okulöncesi Dönemde Müziğin Gelişimi ve Eğitimi, İstanbul, 1989,YA-PA Yayınları.
- Wood, M. Music for Mentally Handicapped People. London, 1983, Souvenir Press.
- Zimmerman, M. The Young Child and Music. Utah,1984, Proceedings of the Music in Early Childhood Conference.
- Zimmerman, M. An Overwiew of Developmental Research in Music. Bulletin of The Council for Research in Music Education, No:116, Spring, pp: 1-1,1993.